

ФАНИ ПОПОВА-МУТАФОВА
ХАН ЮВИГИ ТЕРВЕЛ

chitanka.info

За трети път Тервел накара да му прочетат тайното послание, което Юстиниан Ринотмет бе изпратил по доверения си патриций Стефан до българския повелител. Императорът чакаше отговор при устието на Дунава. Добрият приятел, който в дни на неволи остава еднакво предан, както и по времето на славата и мощта — е нещо много рядко. Такъв приятел беше патриций Стефан. Той бе придружил низвергнатия император по тежкия път на изгнанието чак до Херсон, където го бяха заточили новите владетели на Константинопол, след като му бяха отрязали носа. После заедно с него беше побегнал в хазарските земи, а сега отново беше преплувал с Юстиниана бурното Евксинско море, на слаб, неверен члун, като едва бяха спасили живота си сред страшните талази, дорде стигнат спасителния български бряг.

И сега, след като прочете отново писмото на императора до българския повелител, Стефан се опита да убеди великия хан да спаси Юстиниана.

— Зла съдба преследва моя нещастен господар. Едва успяхме да избягаме от Херсон и да намерим убежище при хазарския хан, където императорът се ожени за сестра му, когато ония в Константинопол почнаха пак да го преследват. За злато човек може да продаде и баща си, и майка си... — патрицията буйно изви черните си вежди като лъкове. — Хаганът се съгласи за две торби жълтици да върже императора и да го изпрати в Царския град. Добре, че жена му, сестрата на хагана, дочула какво се готви и съобщи на мъжа си. Една нощ избягахме с нещастния ми господар през морето, на път към твоите земи. През страшни бури едва стигнахме българския бряг. И сега императорът чака — сам, болен, в бойницата на твоята крепост край морето, близо до Сулинското устие на Истъра. Смили се над него, могъщи хане! — патрицията падна на колене, сведе чело до земята. Сълзи задушиха гласа му. — В тебе е надеждата ни! Моят висок повелител е готов да приеме всяко условие, само да му дадеш военна помощ, да срази враговете си и си отмъсти за позора. Той е готов да ти даде дъщеря си за съпруга...

Лека усмивка смекчи навъсеното лице на Тервел, който се разхождаше с бавни, широки крачки из ширния трем на своя дом във Вътрешния град на Плиска. Братята му и боилядите, свикани на съвет, следяха със загрижен поглед мълчаливата разходка на Аспаруховия

син. Какво решение щеше да вземе прославеният победител на ромеите?

Щеше ли да приеме тия предложения, когато от опит знаеше, че Византия всичко обещава, когато е в нужда и неволи, но после нищо не изпълнява? Не беше ли толкова пъти Юстиниан нарушавал мирните договори до сега?

Патриций Стефан изтри очи с избледнялата разкъсана свила на някогашния си златовезан ръкав и продължи:

— Юстиниан ще ти даде злато и сребро, колкото искаш. Копринени дрехи... Каквото пожелаеш...

Тервел внезапно спря крачките си, седна на престола, издигнат върху висока полукръгла площадка, положи ръце на двете мраморни лъвски глави:

— А дали ще ми даде сан равен на неговия?

Патрицията дълбоко се поклони, за да прикрие бледината, която бе покрила лицето му. Юстиниан бе поръчал да не се скъпи на обещания. Важно бе да се получи подкрепата на българския хан.

— А дали ще ми отстъпи Загорската земя?

Византиецът стисна зъби. Земя... Земя никога не се даваше. Ала Юстиниан чакаше при Сулинското устие отговора, от който зависеше животът му. И той отново се поклони.

— Ще даде всичко, каквото пожелаеш.

Откъм петоъгълната кула при южната порта се зачуха призови от рог. Бързите и припрени звуци известяваха, че вдигат втората порта по отвесните улеи в каменните стени. През нощта бърз гончия бе известил, че очакваните гости са минали Ришкия проход. И ето че сега те пристигаха. Копиеносци от площадките на бойниците сведоха сулиците с конските опашки в чест на пристигащите. Многобройните копита зачаткаха по калдъръма на вътрешния двор, после отекнаха стъпки по зеленикавия мрамор на преддверието.

Патриций Стефан се поклони за последен път и биде отведен в трема за гости, а боилите излязоха да посрещнат високите пътници. Сведоха остриганите си глави в дълбока почит, помогнаха им да свалят плъстените си гуни.

Когато влязоха в престолната зала, Кубер и Мавър снеха кожените си островърхи шлемове и ги сложиха под лявата мишница. И техните глави, покрити с ленено кепе, също бяха остригани на темето.

Само трите плитки, които се спущаха от тила надолу сочеха високия им произход. Единствен хан ювиги имаше право да не си стриже косата. Единствен той можеше да стои с покрита глава, дори и пред близките си сродници.

Гостите се поклониха пред повелителя на всички българи. Кубер, брат на хан ювиги Аспарух, крепко прегърна племенника си, когото не беше виждал от страшните дни на Юстиниановото нападение през 688 година.

Ако тогава мизийските българи не се бяха притекли на помощ на керамисийските, отрядите на Кубер мъчно щяха да се справят с огромната императорска войска. Защото Юстиниан, нарушавайки договора за мир, бе предприел поход срещу „Славиния и България“ към Солун. Първото му дело било да изсели пленените славяни в Мала Азия, в областта Опсикион, като наказание за съюза им с българите.

Ала се бе случило нещо неочаквано.

След като разбили с помощта на българите от Горна земя вероломните византийци, българите от Долна земя се поселили и в опразнените земи на изселените смоляни, драговити и струмяни. Този неуспех прелял чашата на търпението в Константинопол. Възмутеният народ свалил Юстиниан от престола, а пълководецът Леонтий заповядал да му отрежат носа и го заточат в понтийския Херсон. Сам Леонтий се възцарил на негово място.

Тервел целуна десницата на чичо си и на стария кавхан Мавър, побелял и изнемощял от дългия плен у ромеите, ала запазил все още бодрата си усмивка и огнеметен взор. Като подадоха на прислужниците мечовете, закачени на широките им колани, гостите отидоха да се поклонят на великата ханка, буля Шаролду, която го прие седнала върху ракла, покрита с борсукова кожа.

Мавър вдигна на ръце най-малкия Тервелов син.

— Веднага личи, че е от рода Дуло! — се изсмя гръмко кавханът, а после се обърна към хана. — Ще разберем ли за какво бихме тоя дълъг път, или да бяхме похапнали най-напред?

Започна угощение с много прадедовски ястия и пития. Прислужници безшумно влизаха и излизаха, сипваха от високите кани пенлив кумис. Гостите се развеселиха, пиха наздравица със стари акрани, побелели като тях, ала все още с права войнишка стойка. От препечената пастърма лъхаше мирис, който караше ноздрите алчно да

потръпват. Далечен спомен за родната степ и бащината юрта, за цвиленето на вихрено препускащи ергелета, за песните на жени с бадемове очи и черни вежди забулваше с влага зениците на млади и стари.

Хан Тервел откъсна най-хубавата мръвка и я подаде на чичо си Кубер, който бе седнал на почетното място от лявата му страна, после почна да раздава, по реда на старшинството, лакоми късове на своите хранени хора. Много пъти се пълниха и изпразваха златните и сребърни пахари с изображения на конници, лъвове, кучета. Спомниха си славните дни на предците, когато българите бяха наченали да превземат тази земя още по времето на императора Анастасий, през 490 година, като преминали от Бдин и първом почнали да завземат долната Охридска земя, а след това цялата тая земя...^[1] Пяха песни за славните дни, когато Кубер и Мавър се бяха опитали да превземат Солун за столица на българите, слезли откъм Панония, когато Аспарух бе преминал Великата река...

Внезапно всички затихнаха. Ханът бе дал знак, че ще говори. Прислужниците незабелязано изчезнаха.

— Чичовци мои, бащини ми сродници! — каза замислено Тервел — ако можех да ви спестя този дълъг път, щях да го сторя на драго сърце. — Ала ви повиках, защото вашият съвет ми е много нужен. Защото отговорът ми трябва веднага да се отнесе горе, край устията на великата река. Там чака Юстиниан. А трябва да обмислим добре...

Старият Аспарухов брат вдигна дебелите си бели вежди.

— Какво иска от нас ромеецът?

— Преси убежище и закрила. Иска да отидем с войските си към Царския град и да му помогнем да си върне престола.

Старият хан задиша тежко. Бледото му чело пламна в ярка червенина.

— Безстиден кръвопиец! Как е дръзнал? Обещава всичко, когато имат нужда от нас, а после вероломно нарушава клетвите си. Ние не сме забравили как изсели нашите съюзници, славяните. А после ги изби, когато се опитаха да избягат при арабите. Не пощади ни старци, ни младенци! Нима ти забрави? Изгони го!

Хан ювиגי Тервел изгледа смаян стария си чичо.

— Но той е неприкосновено лице! Беглец, подирил убежище сред нас! Българската чест не ми позволява.

Кубер въздъхна, изтри потта от лицето си. Яростта му затихна. Изпи до дъно пълна купа кумис.

— Нали на това се надяват... Българите направиха много добро на християните, а християните забравиха това...

Кавхан Мавър внезапно се намеси:

— Какво обещава носоотрязаният срещу твоята помощ, Тервеле?

— Всичко. Всичко, каквото поискаме.

— А това значи — нищо. Защото той не мисли да сдържи обещанията си... — пак въздъхна тежко Кубер. — Пак ще ни излъже.

Тервел спокойно отвърна:

— Ако някой търси истината, Тангра вижда. А ако някой лъже — Тангра пак вижда. И всеки получава заслуженото. Сега отрязаха носа на клетвопрестъпника, утре може да му хвъркне главата. Щом нищо не е разбрал от изпитанията. Ала друго е моето желание — всички извърнаха лице към него и зачакаха със затаен дъх. — Аз реших да спася моя най-голям враг. Нему е нужна сега моята помощ, но и на мене е нужно сега да получа това, което ми трябва!

— И какво е то? — попита тихо Кубер хан.

— Искам Цариград да ме признае за владетел равен на василевса. Искам народите в тая земя да виждат в мене своя законен закрилник. Нека всеки види, че ханът на българите сваля и слага императорите на Цариградския престол! Ала друго е най-важното! Аз ще искам земя!

Всички изгледаха поразени великия хан. Та кой даваше земя без бой и кръв?

— Земя ни трябва. И когато мога да я взема без бран — ще я искам. А инак ми е все едно дали на престола в Цариград стои носоотрязаният Юстиниан или носоотрязаният Леонтий. Новият император Тиберий успя и него да обезобрази. А веднъж стъпят ли моите войски в крепостите на Загорието, нека ромеите се отказват от думата си!

— Ти само ще засилиш нашия враг... — поклати глава Кубер. — Ромеецът няма никога да допусне друг да дели място с него. И няма да се откаже от старото си вероломство, докато не ни смаже.

— Чичо ти е прав! — внезапно се намеси Мавър. — Ромеите са по-хитри от нас. Ние почитаме договорите и не се осланяме на лукавства, а само на правото и своята сила!

Мълчаха боилите от родовете Вокил и Угаин, Ерми, Чакарар и Кувиар. Мълчаха и мислеха, че Тервел е прав, но че Кубер казва самата истина. Пресрещаха се две мнения, две непримирими становища.

Когато Тервел отново заговори, в очите му блестеше непоколебимо решение:

— Силата ни е в съюза с тукашните племена! Всеки, който премине Дунава, те го приемат като освободител! Тия, които работят в рудниците, още помнят, че са се казвали беси, мизи, одризи... А славяните ни гледат като закрилници. Тук, на тоя земен край ще се създаде нова държава, силна и многобройна, която да замести източния Рим... С един народ, един език, една вяра...

Слушаха боилите и поклащаха глава. Такава дръзка мечта досега не беше докосвала сърцата им. Да възродят велика Кубратова България тук? Край границата на могъща Византия? Непосилна задача. Как ще споиш в едно цяло българи и славяни, поримчени даки и беси, погърчени македонци и илири? Едни се кланяха тайно на Митра, други принасяха жертви на Перун и Лада, трети вярваха в Тангра или в бога на християните.

Багаин Ославна от рода Вокил стана и каза:

— Ние българите ще се загубим сред толкова разнолики племена. Нека запазим чист от чуждото своя български закон.

Ала таркан Токту от рода Чакарар сложи решително пахара върху трапезата и скочи:

— Хан ювиги има винаги право!

Всички трепнаха. Това беше така. Но за някои хан ювиги можеше да не бъде само от рода Дуло. Тервел усети мислите им. Така! Значи червеят беше почнал да прояжда корените на старата българска вяроност. Думите му отсякоха тишината тежки и безпощадни.

— Който не е съгласен с мен, нека напусне трапезата. С това престава да бъде мой хранен човек.

Никой не мръдна. Ала мълчанието говореше достатъчно ясно.

Тогава Кубер стана и поиска да донесат плаща му. Оръжието. Стана и старият боил Мавър, който в дълголетното пленничество у ромеите не бе загубил старата си дързост.

— Да се приберем. Утре пак ни чака дълъг път.

— За носоотрязания император аз няма да дам нито един от моите керамисийци... — отсече старият Исперихов брат. — Ние ще се

върнем в нашите селища в Долната земя, но приятелство с врага няма да правим. Бъдните дни ще покажат кой е сбъркал...

След няколко дни Тервел изпрати с велика чест и скъпи подаръци своите чичовци към южния онгъл. Там, в Куберовия аул остана скътан най-чист и непримесен духът на древните предци. От тия земи изгря по-късно българската писменост, която спои в едно неделимо цяло славянските племена на полуострова. Там хан Борис изпрати най-вдъхновения си проповедник, за да разцъфти това, което не бе хванало корен в Моравско. Когато гаснеше звездата на Плиска, пламваше светлината на Преспа. Това, което губеше Петър, връщаше го Самуил. Петър Делян, Константин Бодин и Георги Войтех се бориха до последен дъх за свободата на „тема България“, древната земя, където Дионис бе сочил пътя към радост и щастие, апостол Павел бе учил людеите на истинското християнство, синовете на комит Никола щяха да закрилят бабуните и човечната им вяра...

Не стана нужда от кървава борба. Само присъствието на войска от 15 000 българи и славяни пред стените на Цариград бе достатъчно. Разположил стана си от Харсийската порта до Влахернската, Тервел остана там, докато Юстиниан Носоотрязания седна отново на византийския престол и разчисти сметките си с всички врагове.

Тервел бе изпълнил задължението си. Оставаше и императорът да му даде обещаното. Топлият южняк развяваше знамената на славянските пешаци, конските опашки върху пиките на българските конници, които преминаваха в тържествено шествие пред площадките, извисени за двата престола върху едно поле извън града. Крепостните стени бяха почернели от народ, който махаше с ръце и поздравяваше кесар Тервел, облечен в царска хламида, седнал редом с василевса и равен нему по чин.

Кесар Тервел бавно се изправи и слезе на ливадата. Сложи на земята бойния си щит, заби до него камшика си за езда. Императорът заповяда да ги покроят с купчина жълтици до върха на камшика. После кесарят начерта с копието си кръг, заби го по средата му и Юстиниан нареди да натрупат до върха на копието върху очертанния кръг куп златотъкани платове и копринени дрехи. Най-сетне всеки войник получи право да загребе от ковчези пълни с пари по една шепа злато с десницата си и шепа сребро с лявата ръка.

Първото условие бе изпълнено. От второто Тервел се отказваше. Някога войводата Мавър се беше оженил за ромейка. Затова синът, който тя му беше родила, бе предал на византийците грижливо таения кроеж за превземането на Солун от керамисийските българи и техните славянски съюзници.

Но третото условие трябваше да бъде изпълнено. Юстиниан втори отстъпи загорските земи с тайната мисъл отново да си ги върне. И наистина след три години той внезапно слезе с войските си при Анхиало и се опита да си вземе обратно дадените области. Но отново сразен от българите, той едва успя да се прибере зад Цариградските стени, с повторно бягство. Подир три години, отново свален от престола, Юстиниан не се посвени пак да поиска закрила и помощ от Тервел. Българският хан великодушно му изпрати 3 000 конника, за да бъде верен на договора с неверния си съюзник.

Но този път разгневените ромейци отрязаха на носоотрязания император — главата.

Хан ювиги Тервел заповяда да се изкопае дълбок ров на южната му граница, известен през вековете с името Еркесия, а на мадарските скали нареди да се издълбае надпис, до образа На Конника, за да бъдат запаметени тия кратки слова:

„Юстиниан поиска помощ от българите и отиде при Тервел. На носоотрязания император не повярваха моите чичовци в Солунско и си отидоха в техните селища. Чрез договор архонт Тервел даде на императора 15 000 души в помощ. Императорът заедно с мен победи добре.“

Така всеки тръгна по своя път. Славянобългарите в Мизия постигнаха при Борис замечтаното от Тервел, а Симеон го завърши, когато стана цар на всички българи и ромеи. Славянобългарите в Долната земя, отделени с непристъпни планини, пълноводни реки и ширни езера, запазиха жив пламък на българския дух. И оттам пращаха искри на народна сваяст, споили в себе си, през течение на вековете, свободолюбието на славяните и непоклатимата вяроност на Куберовите керамисийци.

---

[1] Добавка към Манасиевата хроника. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.